

a pagar los diners», Llull (*Blanq.* II, 103.7ss.); o bé es tracta de justícia internacional (llavors en mans del papa): «aquest pleyt vench denant l'apostoli, sí que nostra mare la reyna dona Maria anà a la *cort* de Roma per mantenir son dret», Jaume I (*Cròn.*, 11).

Altres cops és simplement una *cort* que envolta el senyor en actes solemnes: «lo rey convidà un dia los missatgers e tench aquel dia gran *cort*; en una bella sala menjà lo rey e la regina ab gran res de cavallers e de dones ---», Llull (*Merav.*, O. C. I, 226). Posteriorment segueix aquest ús però amb tendència a freqüentar-hi més l'aplicació en plural: «lo rey e la regina, per goig d'ell, faeren aplegar grans *corts*, e faeren venir comptes e barons, cascuns ab llurs mullers», Muntaner, 65; *corts* són els magistrats de la Vall Ferrera, en un doc. del *Spill* (a. 1518) del Vescomtat de Castellbò relatiu a Alins, f° 56r; o bé es deia *cort general*: «lo sereníssim rey d'Anglaterra ha manada celebrar *cort* general en la ciutat de Londres», JoMartorell (*Ag.*, I, 91).

Tornant a l'ús rústic, després de l'Edat Mitjana ha quedat limitat en la nostra llengua a les dependències de guardar bestiar, i encara això ha quedat extingit a les Illes, i és més cosa del Nord que del Migjorn del territori continental; però és ben errat de dir (*AlcM*) que, amb abast a tota mena d'animals, sigui cosa del català oriental, i en l'occidental s'apliqui especialment al corral de porcs.

Car això és el que predomina molt amplament, tant o més a la part oriental que a l'occidental, i l'aplicació a d'altres bèsties apareix també en comarques de tot el Princ. i dels Comtats, però és molt més rara en el català central que a les comarques més allunyades, i aquestes són tant del català occidental com de la resta, però sobretot de la part pirinenca: «entrà en la *cort* de les cabres» en la novel·la *Lena* (23) del vallespirenc i alt-empordanés Bosch de la Trinxeria, seria xocant a les comarques centrals, però no ho és «la *kúr(t)* dels burros» a Cervera de la Marenda (1960), i a Llauro dels Aspres diuen *la Cort d'En Duran* a un local dels serrats per a diverses menes de bestiar menut, que de vegades diuen també *el Cortal* de --- (1960).

Així va seguint cap a l'Oest al llarg de les valls pirinenques: a l'Alt Urgellet (*la Cort del Farriol*, nom d'una cova on guarden bestiar a les muntanyes² d'Argolell, 1958), *La Cort del Llop* corralot dalt d'un serrat a Llagunes de Pallars (1958); a la Vall Ferrera *cort* pot ser la dels porcs, però també de qualsevol bestiar (Farrera), és un corral de tancar-ne en el camp (Àreu), és l'estable i també la part coberta del corral, en general a Tor (1932), i de més a més designa tot el pis de baix de les bordes (Farrera).

DERIV.: *Cortada* 'conjunt de corts rústiques': amb terminació llatinitzada, doc. del Baix Segre, a. 1152: «dono --- Durando eiusdem loci abbati --- *cortatam* que fuit de illo mauro nomine Huahbala --- ad veterem alveum Sicoris ---», MiretS (*TemplH*, p. 75); bastant freqüent *La Cortada* com a NL en el Centre del Princ., i com a NP des del S. XIII (cf. *infra cort-*

lada).

Cortal [així, 1076]: «concedo --- medietatem de ipsas casas et de ipsos *cortals* quod habeo ad Scta. Eulalia de Provintiana, simul cum ipso campo», doc. de Bna. (Mas, *NotHiBisBna.*, 942); reflex menys evident del català són les formes llatinitzades *curtalis*, *curtallum*, *cortales*, etc., que es troben sovint en la documentació catalana des de 918 (Bast.-Bass., 750-752).

Ja apareix en els mss. de Desclot, en competència amb *corral* d'altres mss. (*NCl.* v, 135.14), i en una reunió de docs. des del S. XII: «el celler que tenien» in *cortali episcopali* «en la cellera», de Sant Feliu de Celrà, a. 1145 (*BABL* rv, 183); «dimitimus --- filio nostro lo *cortal* de puteo in aval», Sobirats a. 1187 (MiretS, *El més antic doc. lit. en cat.*, p. 22); «hac de nós cinquanta sous per uno homine nostre qui cremà tres *cortals* nostres», Aiguatèbia princ. S. XIII (Pujol, *Docs. Vg. Urg.*, 7.15); «R. Mayol --- fa, per lo *cortal* d'Oriola e per l'alberc que fo de N'Arnau de M., ---», Ribes, c. 1283 (*RLR* rv, 60); Òpol a. 1306 (*RLR* vii, 49); Valls a. 1319 (*BABL* xii, 286-7).

Per *cortal* s'entén especialment el corral d'ovelles: «lo *cortal* de les fedes», *VidesR* (f° 135r2, n. 35), traduïnt *caulas ovium* (384.38); en un document de 1242 compilat en el *Cartoral de Vilafranca de Conflent* sembla correspondre al «bestiar menut»: «tencatis bestiarium grossum et minutum --- quod faciatis ibi *curtales* vestros franchos et sine pascherio» (f° 4r), i en un altre que aparenta de lletra del segle següent al de la formació del cartoral en l'any 1324: «perquè puguen fer *cortals* e colre terres», que sembla trad. de l'anterior; però abraça també la cabana i pasturatge que té un pastor d'ovelles: en un de 1309 de Prats de Molló que prohibeix tenir-hi rellogat un altre pastor: «que degun no gos fer paria en son *cortal* --- e 'ncara, que cascú, jaén <en> son *cortal* aja a tendre ensús, e si gire avall pach lo ban ---» (*Llibre Roig de Prats de M.*, f° 81r).⁴

Amb aquest o semblant significat recullo viu el mot a bastants pobles de Conflent, Cerdanya i el Cadí (Conat, Er, Gósol, 1959-64; també a Gósol usen junts i distingint-los *cortal* i *corral*, aquell molt copios en la toponímia d'allà); però segurament són l'Urgellet i Andorra les comarques on el mot apareix en masses més denses, tant en qualitat d'apellatiu com de toponim: molts a Tuixén, Lavansa, Pallerols, Castellà, Argolell, etc.; a la part baixa de la comarca, el mot sol designar encara indrets d'ús merament ramader i pastoral, i ací ja no limitat a les ovelles, si bé sempre aplicat a paratges muntanyencs, car a Noves (on també n'hi ha molts) m'expliquen que «lo Cortal del Ventura», dalt de la Roureda, són «corralines de porcs».

Però en la part alta, al llarg de la Valira (i ja en el terme de la Seu d'U.) apareix l'ús especialment andorrà del mot, pel qual el plural *cortals* es converteix en sinònim de 'llogaret de residència estival de moltes famílies muntanyenques (format per edificis amb categoria més aviat, o netament, de borda)': *Els Cortals*